

Recensioner

Redaktör: Ragnhild Mølster, Nordicom Norge

Soilikki Vettenranta

Mediegrafi. En metode for å forske på og å undervise i globalisering

Oslo: Gyldendal Akademisk, 2010, 176 s., ISBN: 9788205400221

Mediegrafi – Didaktikk uten metode

Mediegrafi er et nytt ord på norsk. Soilikki Vettenrantas nye bok med samme tittel etterlater oss med et spørsmål om dette er didaktikk eller forskningsmetode. Boka holder nemlig ikke det undertittelen ”En metode for å forske på og å undervise i globalisering” lover.

Soilikki Vettenranta har de siste årene etablert seg som en viktig stemme i det norske mediepedagogiske feltet, med utsikt fra pedagogisk institutt ved NTNU i Trondheim. Tidligere har hun blant annet redigert boka *Mediedanning og mediepedagogikk: Fra digital begeistring til kritisk dømmekraft* (2007) og *De unge og katastrofenyheter* (2005). I den nylig utgitte *Mediegrafi. En metode for å forske på og å undervise i globalisering* følger hun delvis opp temaer i tidligere bøker. Men først og fremst mener hun å lansere mediegrafi som en forskningsmetode og didaktikk for å forstå globalisering.

Vettenrantas egen nøkkel til leseren som skal gå inn i boka hennes, er bokas undertittel: *En metode for å forske på og å undervise i globalisering*. Boka har altså en dobbel hensikt, noe som også avspeiles i baksideteksten. Her reklamerer Gyldendal Akademisk med at global mediegrafi er et nytt undervisnings- og forskningsverktøy i Norge, som er bygget på Vettenrantas egen undervisning kombinert med hennes masterstudenters mediegrafier. Målet med boka er å bidra til: ”ny innsikt i teoretiske og metodiske problemstillinger innenfor mediepedagogikk” (s. 16). Videre vektlegger Vettenranta i bokas teorigapittel at *Mediegrafi* beskriver et eksperiment som er ”like mye en didaktisk som en forskningsmessig undersøkelse” (s. 51).

Bokas drøye 150 siders brødtekst er fordelt over seks kapitler, tre innledende, et hovedkapittel med elevenes mediegrafier og deretter to korte avsluttede kapitler. Det slår meg når jeg blar i boka at kapittel fire med sine 93 sider utgjør nesten 2/3 av boka. Det er her masterstudentene, gjennom sitt arbeid og sine mediegrafier kommer til syne.

Det innledende kapitlet om globalisering bygger i stor grad på Terhi Rantanens, for mange kjente, bok *The media and globalization* (2005) der Rantanen identifiserer seks globaliseringsfaser på bakgrunn av James Lulls typografier (2000). Med utgangspunkt i disse diskuterer Vettenranta individers livsverden i et globaliseringsperspektiv ved å støtte seg på nasjonale, antropologiske så vel som mer internasjonale sosiologiske bidrag. Sin diskusjon av globalisering setter hun avslutningsvis inn i en mediepedagogisk debatt om global dannelse og nye medier. Det er særlig denne delen av boka som følger opp temaer i hennes tidligere utgitte bøker på norsk. For mange studenter innen pedagogikk og mediefag kan disse to første kapitlene om globalisering være en god innledning til enkelte mediepedagogiske problemstillinger. Men teksten trenger en kyndig underviser og veileder som også kan bringe inn orden i de ulike diskusjonene som Vettenranta overfladisk behandler over tre og en halv side til slutt i dette andre kapitlet (s. 43-46).

Fremstillingen i boka spisses derfor noe i kapittel tre der Vettenranta gir oss sine teoretiske og metodologiske refleksjoner for å forstå mediegrafiene. Og nettopp fordi hun legger grunnlaget for sine mediegrafiske undersøkelser i dette kapitlet vil jeg gjerne senke farten i min lesning. Vettenranta ønsker å betrakte studentenes mediegrafier i et fenomenolo-

gisk-hermenutisk lys, og med sin referanse til blant annet Thagaard (2009) legger hun vekt på forståelse av den: ”underliggende meningen i informantenes erfaringer i daglige aktiviteter” (s. 47). Fra hermeneutikken henter Vettenranta ut poenget med at ”mening kun kan forstås i den sammenhengen som det vi studerer, er en del av” (s. 47). Som forskningsprosjekt fremtrer det derfor noe underlig at Vettenranta med dette utgangspunktet fremstiller seg selv som forsker av en virkelighet som hennes masterstudenter fortolker. Dette tematiserer hun som en *dobbelt hermeneutikk* – uten referanse. For Vettenranta er altså denne dobbelte hermeneutikken en prosess der hun egentlig, som hun skriver, har tre ”virkeligheter som danner grunnlaget for forståelsen: først informantenes, dernest studentenes og avslutningsvis min egen” (s. 52). Jeg undrer meg over disse tre virkelighetene som knyttes til begrepet dobbelt hermeneutikk, og jeg synes derfor hun strekker begrepet ”forskningsbasert” vel langt. Vettenranta svarer at ”I denne boka fortolker jeg som forsker en virkelighet som allerede er fortolket av de studentene som har deltatt i dette didaktiske forsøket” (s. 47). For meg fremstår studentene som forskere, det er de som har forsøkt å se ”innover og utover” og oppspore sine egne erfaringer. Ikke minst har de i sitt arbeid med å intervju andre slektsledd måttet ”møte seg selv og sine egne begrensninger” (s. 53).

Det er derfor ikke unaturlig, selv om det er uvanlig med tanke på slike bøker, at studentenes mediegrafier i kapittel fire utgjør nesten 100 sider i boka. Her kommer studentene, med deres ”forskningsarbeid” med å lage mediegrafier til syne. Det er mange gode og interessante enkelthistorier å lese. En etter en presenterer Vettenranta sine ulike studenters mediegrafi og systematiserer dette enkelte steder ved å gi mediegrafiske oversikter, enten i helhet eller i form av det hun kaller ’utvalgte faktorer’ (f.eks. s. 109, 116 og 121). Det er hele tiden Vettenrantas stemme som beveger teksten framover, mens eksemplene er hentet fra studentenes arbeid. Enkelte steder blir masterstudentenes arbeid synlig, ved at Vettenranta viser til hvordan de bruker for eksempel en definisjon som *kulturell imperialism* i en omtale av samer og forskningspolitikk. Men i neste setning er det studentenes foreleser Vettenranta som raskt trekker sin konklusjon: ”I Aslaks familie kan vi tydelig se hvordan det samiske samfunnet tilpasser og endrer seg radikalt under press fra det norske storsamfunnet” (s. 91). Dermed fremtrer Vettenranta som en slags forsker på sine egne masterstudenters historier og bruker disse til å løfte fram eksempler på både

fornorskning av det samiske samfunnet eller utviklingstrekk på et globalt nivå der nye medier spiller en stor rolle. Ett eksempel på det siste er hvordan Vettenranta konkluderer etter å ha presentert sin student Hildes mediegrafi: ”Oldefaren hadde ikke annet enn Bibelen og salmeboka å ty til, mens Hilde beveger seg uanstrengt i det virtuelle landskap og bruker Skype og MSN” (s. 113).

Bokas todelte siktemål finner et slags møtepunkt i de to avsluttende kapitlene. I studentenes erfaringer, kapittel fem, bringer Vettenranta videre tilbakemeldinger i form av evalueringsskjemaer fra de 45 masterstudentene i mediepedagogikk. Kapitlet fungerer som en refleksjon av studentenes opplevelse av det didaktiske eksperimentet og en vektlegging av tre fellestrekk i mediegrafiene; skolegang, reise og språk. Deretter avsluttes boka med et didaktisk kapittel som drøfter metodens relevans også for grunnskolen og videregående opplæring.

Jeg har sans for at mediegrafi som didaktikk her blir trukket fram som et mulig eksperiment i undervisning. Jeg har få problemer med å akseptere bidraget til Vettenranta som et spennende forsøk der studenter kan få muligheten til å reflektere over sin egen mediebruk og medievirkelighet i brytningen med de familiære fortellinger de møter gjennom å lage mediegrafier der de selv inngår i generasjonsfortellingen. På dette nivået er boka et fint didaktisk bidrag og den illustrerer på mange måter en metode som lett kan tilpasses andre studieopplegg, kanskje gjerne som en slags innledende øvelse på ett nytt semester i mediefag på høyskoler og universitet. Det jeg imidlertid har problemer med er å se på hvilken måte denne mediegrafen er en forskningsmetode og et stykke forskningsarbeid av underviseren og foreleseren i mediegrafi. Det er som deskriptiv beskrivelse av et didaktisk opplegg at boka kan ha noe å bidra med. Ikke mer.

Øystein Gilje
Pedagogisk forskningsinstitutt
Universitetet i Oslo

Referanser

- Lull, James (2000) *Media, Communication, Culture: A Global Approach*. Cambridge: Polity Press.
- Rantanen, Tehri (2005) *The Media and Globalization*. London: Sage.
- Thagaard, Tove (2009) *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode*. (3. utgave) Bergen: Fagbokforlaget.

**Juha Koivisto & Peter D. Thomas:
Mapping Communication and Media Research.
Conjunctures, Institutions, Challenges**

Tampere University Press, 2010, 218 s., paperback, ISBN 978-951-44-7920-5

Her er en bog vi har manglet: Andre har beskrevet hvordan verdens forskellige mediesystemer fungerer (fx Hallin & Mancinni 2004). Andre igen om hvordan de forskellige medie- og journalistuddannelser i Europa er opbygget (fx Terzis, 2009). Denne bog tager fat inden for det tredje hjørne af feltet medie- og kommunikation, idet den giver en oversigt over medie- og kommunikationsforskningen i en række udvalgte lande. Bogen rummer en oversigt over udvalgte landes forskellige institutioner inden for medie- og kommunikationsforskningen og beskriver herigennem både forskellige retninger og nye trends inden for forskningen.

Forfatterne anlægger både en horizontal og en vertikalt syn på emnet: Kapitlerne 1-2 og 4-5 giver et bredt vue over udviklingen, mens kapitel 3 indeholder en tematisk oversigt over forskellige aspekter af forskningen i udvalgte lande.

Bogens kapitel 1 er både velskrevet, velredigeret og yderst interessant. Forfatterne sætter både ord og tal på den eksplosive udvikling som medie- og kommunikationsforskningen har gennemgået siden midten af 1960'erne. Den eksplosive udvikling dokumenteres gennem væksten i antallet af publikationer, antallet af faste stillinger og antallet af studerende. Spørgsmålet om hvorfor denne eksplosive vækst opstår besvares med en række interessante overvejelser om, hvorvidt der er tale om en redefinition og ekspansion af forskningsfeltet kombineret med en kolonialisering af andre fagområder som (fx. politologi, social psykologi og sociologi).

Denne diskussion leder naturligt frem til kapitel 2, hvor det diskuteres om medie- og kommunikationsforskning i dag skal forstås som en disciplin eller et felt. Diskussionen er spændende, men kapitlet lider af den svaghed, at forfatterne ikke definerer præcist for læseren, hvad der menes med hhv. ”disciplin” og ”felt” og derfor bliver kapitlets retning og mål en anelse uklart.

Kapitel 3 er bogens hovedkapitel. Det er i dette kapitel, at forfatterne foretager den egentlige sammenlignende analyse af medie- og kommunikationsforskningsinstitutionerne i en række lande. Forfatterne har valgt at foretage deres analyse under fem forskellige temaer: ”Departments, Professorships, Centres”, ”Doctoral studies”, ”Gender Relations”, ”Research Funding”, ”Internationalisation and the

Dispositifs of Publishing”. De lande, der sammenlignes, er Tyskland, Frankrig, Belgien, Holland, Estland, Finland, Storbritannien, Australien, USA, Japan og Sydkorea.

Med hensyn til valget af temaer er de alle både relevante og interessante og især afsnittet ”Departments, Professorships, Centres” og afsnittet om ”Gender Relations” læseværdige og tankevækkende. Valget af lande er straks mere problematisk idet det ikke fremgår helt klart, hvad der har været det styrende for valget og dermed gives næring til en lille mistanke om, at det ikke i så høj grad har været faglige – men derimod praktiske – hensyn, der har været styrende forfatterens valg af cases. Det fremgår dog af bogens introduktion, at den er baseret på projektet ”Mapping Communication and Media Research”. Dette projekt resulterede i en rapport for hvert land og denne bogs kapitel 3 er en sammenskrivning af disse 11 rapporter. Men det fremgår desværre ikke hvorfor det netop er disse 11 lande, der sammenlignes. Er det fordi de ligner hinanden? Eller er det fordi de er meget forskellige? Eller er det fordi analyserne allerede forelå og at det derfor var let tilgængeligt materiale? Mistanken om det sidste bliver bestyrket af, at der kun ganske få steder igennem analysen er tendenser i retning af teoriansatser forstået som noget, der kan generaliseres udover de enkelte cases.

De få teoriansatser der er, er dog interessante: Fx argumenterer forfatterne for, at institutionernes opbygning i de enkelte lande er bestemt af regeringsstrategier og markeder: Forfatterne hævder, det det tydeligt ses, at medie- og kommunikationsforskningen er formet af stærke institutionelle elementer i lande med tunge akademiske hierarkier (som fx. Tyskland og Frankrig), mens mere bløde elementer som sprog og kultur spiller en langt større rolle i lande med sproglig og kulturel diversitet (som fx. Belgien). Unge stater som fx. Estland, hvor forskningstraditioner endnu ikke har rodfastet sig dybt viser – ifølge forfatterne – tilsvarende stor åbenhed iforhold til at inddrage nye tilgange og metoder i forskningen (s. 48-49). Desværre fremsættes der alt for få af sådanne teoriansatser og kapitlet har derfor en tendens i retning af at blive fakta-opremsende.

Hvad vedrører struktureringen af kapitlet så må man ”tage hatten af” for, at forfatterne samler kapitlet tematisk. Som læser fornemmer man klart, at

der har været meget store kvalitetsforskelle i de rapporter, der ligger til grund for bogen og det har helt sikkert ikke været en let opgave at sammenskrive dem. Uensartetheden i grundmaterialet kommer dog alligevel til udtryk i teksten: Afsnittene om fx. Finland og Tyskland er analyserende og fortolkende og særdeles interessante, mens afsnittene om en række andre lande forekommer som ufordøjet dataopremsning.

Men når det er sagt, bør det også siges, at flere af underafsnittene som fx. Afsnittet ”Gender Relations” og ”Internationalisation and the Dispositifs of Publishing” er så interessant læsning, at man tilgiver tekstens dens uensartethed.

Bogens næstsidste kapitel (4) omhandler betydningen af de universitetsreformer, der gennem det sidste ti-år har hærgnet universitetsverdenen og hvilken betydning disse har haft for medie- og kommunikationsforskernes arbejdssituation. Her er det især tankevækkende, hvor ens problemerne synes at være selvom der er stor geografisk spredning mellem de lande der analyseres og dermed kommer bogens analyser i dette kapitel rent faktisk også også til at afspejle situationen i andre lande fx. Danmark.

Min sidste kritiske kommentar knytter an til bogens slutredigering: Der er mange slag- og stavfejl

og teksten ville nok kunne være blevet mere letflydende og læsevenlig om den havde fået en ekstra gennemskrivning, især mod slutningen af bogen.

Men trods disse kritiske kommentarer er bogen anbefalelsesværdig læsning, fordi giver et længe tiltrænkt indblik i forskelle og ligheder i de vilkår, som forskere inden for medie- og kommunikationsforskningen arbejder under i en række lande, ligesom den giver en fin oversigt over udviklingen inden for området samt en oversigt over en række væsentlige problemer, som kommunikations- og medieforskningen står over for og som skal løses inden for de kommende år.

Charlotte Wien

*Institut for Statskundskab / Center
for Journalistik*

Syddansk Universitet

Referenser

- Hallin, D.C., & Mancini, P. (2004) *Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics*. Cambridge, UK: Cambridge University Press
- Terzis, G. (2009) *European Journalism Education*. Chicago: University of Chicago Press.

***Pentti Raittila, Kari Koljonen & Jari Väliaverronen:
Journalism and School Shootings in Finland 2007-2008
Tampere University Press, 2010, Research report, ISBN 978-951-
44-8227-4***

I løpet av mindre enn et år ble Finland rammet av to dramatiske skoleskytinger. I Jokela i november 2007 ble seks skoleelever samt skolens rektor og helsesøster drept før den unge drapsmannen tok sitt eget liv. På en yrkesskole i Kauhajokki i september 2008 rakk en 22 år gammel student å drepe ni medstudenter og en lærer før han rettet våpenet mot seg selv.

Medieforskermiljøet ved Universitetet i Tampere har undersøkt mediedekningen av de to tragediene. Med basis i et større finskspråklig materiale har forskerne publisert en engelskspråklig rapport som formidler hovedpunkter fra studiene. Det er bra, for dette er et forskningsprosjekt som har interesse langt utenfor Finlands grenser. For det første belyser studien presseetiske spørsmål knyttet til katastro-

fer generelt, med fokus på journalisters adferd og arbeidsmåter i en kaotisk og dramatisk situasjon. Rapporten er på dette punkt relevant ikke minst i de nordiske naboland som har en relativt sammenfallende presseetisk kultur. For det andre tar studien opp vanskelige spørsmål knyttet til håndteringen av den egenpresentasjonen som de to gjerningsmennene på forhånd hadde lagt ut på sosiale medier. Det siste har som kjent vært tema også etter andre tilfeller av skoleskyting i andre land.

Det er flere likhetstrekk mellom de to skoleskytingene i Finland. Begge gjerningsmennene var unge menn, begge hadde en historie som mobbeoffer på skolen, og begge var aktive på sosiale medier hvor de la ut materiale som gav uttrykk for deres tanker

og holdninger. Begge fremsto som beundrere av den dramatiske skoleskytingen i Columbine i USA i 1999.

Medienes dekning av de to hendelsene skulle imidlertid bli svært forskjellig. Da dramaet i Jokela brøt løs, var nyhetsdekningen preget av en kaotisk situasjon med mye rykter og usikre beretninger. Behovet for informasjon var stort, men redaksjonene hadde problemer med å få verifisert opplysninger, samtidig som alle slags rykter og påstander florerte i ulike nettfora. Journalistene var pågående i sin iver etter å få øyenvitner og pårørende til å stå fram. For dette fikk pressen sterk kritikk i etterkant, ikke minst fra lokalbefolkningen i Jokela. Ganske annerledes var situasjonen i Kauhajoki ti måneder senere. Her var myndighetene langt raskere til å ta kontroll over situasjonen, og pressens tilgang til øyenvitner og pårørende var mindre. Samtidig var den offisielle informasjonen fra politiet rikere og bedre.

Forskernes sammenligning av de to sakene er opplysende på flere måter. Pressens dekning av den siste skoleskytingen var mindre aggressiv og preget av en langt større varsomhet. Nyhetsmediene har åpenbart tatt lærdom av kritikken etter den første skoleskytingen, og er i det siste tilfellet bedre forberedt på de etiske utfordringene. Samtidig avdekket det i rapporten hvordan dekningen påvirkes av ulike arbeidsvilkår for journalistene på de to åstedene, og ikke minst av andre aktørers handlinger. Myndighetenes krisehåndtering, tilgangen på vitner og adgangen til pårørende er viktige faktorer her. Forskerne gjør også et poeng ut av åstedets avstand fra hovedstaden, – i det siste tilfellet tok det mye lengre tid for reportere og fotografer å nå fram.

I begge tilfeller oppdaget redaksjonene raskt at gjerningsmannen på forhånd hadde lagt ut videoer om seg selv på YouTube. Dette materialet er selvsagt interessant for nyhetsmediene. Det er visuelt, og det har dokumentarisk kraft. Men skal man viderefremidle dette? Var det ikke nettopp det gjerningsmannen ønsket? Materialet må oppfattes som voldsforherligende og truende, og hovedpersonen regisserer seg selv som ”the violent hero model”. Bidrar medi-

ene til å skape en mytisk figur av gjerningsmannen, som en rollemodell for lignende tragedier i fremtiden? Det er et kanskje paradoks at materialet ble fjernet fra YouTube og andre sosiale nettsteder kort tid etter udåden, mens det ble liggende på nyhetsmedienes nettsider. Samtidig er dette materialet opplysende for debatten rundt årsakene til skoleskytingen, og således av offentlig interesse.

Spørsmålet rundt viderefremidling av drapsmennenes egenpresentasjon i sosiale medier er ikke behandlet i sin fulle bredde i rapporten. Det ville krevd innspill fra psykologiske, sosiologiske og kriminologiske perspektiver. Forsøket på å sette problemstillingen inn i et moralfilosofisk skjema av plikt- og konsekvensetikke er også noe enkelt. Men rapporten legger fram fakta og presis dokumentasjon rundt de to skoleskytingene i Finland, og gir på den måten et verdifullt bidrag til den videre diskusjon.

Metodisk er arbeidet basert på innholdsanalyser og intervjuer. Tekstene er hentet fra ulike typer nyhetsmedier, fra hendelsesdagen og de fem påfølgende dager. Tekstanalysen er supplert av intervjuer med journalister, myndighetspersoner og mediebrukere.

Dette er praksisnær forskning som har stor nytte både for nyhetsmediene, for andre aktører og for samfunnet generelt. Rapporten er viktig og verdifull for journalistutdanningen. Forskerne understreker at de har et normativt formål med sitt arbeid: Målet er å gjøre både mediene og publikum bedre i stand til å takle den neste tragedien. Rapporten er kort, men poengtert, konsentrert og informasjonsrik. Den gir en god forståelse av de dilemmaer og ulike hensyn som nyhetsmediene står overfor når en katastrofe inntreffer. Det er å håpe at denne studien når fram også til utøvende journalistiske miljøer, og den vil bli en referanse for fremtidig forskning på feltet.

*Svein Brurås
Avdeling for mediefag
Høgskulen i Volda*

